Познайомилися в серпні — на коліно Валі налип пісок, коли, вклякнувши, дістала з целофанового пакета шампунь і випірнула в хвилях сніжної проти сонця піни, такою і опам’яталась Сергієві: заведений за голову кулачок стискає визолочене хною волосся, груди світають серпиками незасмаглого тіла. Лягла підборіддям на схрещені долоні, на бересті купальника іскріла волога, і Сергій засоромився своїх обмазучених лапистих рук, які не встиг відшурувати після зміни в цьому південному місті, куди отримав розподіл з училища; вітер пестив золоті сережки, і Валя зітхнула, "вчителюю недалечко в райцентрі, розлучилася з чоловіком, до осені загостювала в сестри", текуче полум’я хвиль свічково займалось від пляжного воску, за бакеном чолов’яга в солдатській панамі вудив рибу з моторки. Сергій попросив його перевезти на протилежний безлюдний берег, і дівчина замелькала бузковими п’ятами до води.

І був холод раптового протягу по очах, іконна золотінь волосся липла парубкові на губи, була довірлива тиша в лагідно сплетених пальцях і сироти на руках, був погляд супутника і запах риби, що на дні човна билася й зіпала зябрами в дротяному садку. В Сергієвій сумці знайшлося пиво, на обгороджених гіллям грядках кущилася картопля і замурзані землею помідори соковито червоніли між листям; поки дівчина роздмухувала багаття з вербового сушняку і згином ліктя затулялась від диму, Сергій розвідав, що поблизу катма хазяїв, пройшовсь по городі, на межі скубнув гілочку деревію, кинув випадкові дари на гарячий скраю вогню пісок і отрусив землю на животі; і приємно було їй догоджати, розстеливши на конюшині сорочку, вигребти з жару й обдмухати дрібну картоплину, зубами відкоркувати пляшку з відмоклою етикеткою і поглядом зціловувати підборіддя в насінинах надкушеного помідора. Валя пучкою розгладжувала брову, затуляючи сміх зеленавих очей, а коли сутінь над річкою заклубкувала туманцем, вогонь причах, і за мостом на танцплощадці музиканти спробували зіграти "Бабине літо", і вогняно над парком замлинкувало чортове колесо, вона одягла через голову сукню і слухала, що хлопець квартирує на веранді в сивої тітоньки, яка щосуботи, відбазарувавшись,

нахиляла голову до плеча, "купила курочку, візьми-но цюкни, да, є для тебе дєвочка, серйозна, з квартіркою"; Валя мовчала, на зап’ястку її руки зблискувала медянка годинника, за срібноводдям згасло вогняне колесо, і Сергій слухом гітариста проти волі відзначав фальш ударника, а по дорозі на міст Валя наступила на скошену будячину, ойкнула, застрибала на одній нозі і вискубнула колюх, відтак обросилася об спутану ожинником лободу, Сергій нагнувся, губами зігрів сироти на мокрих колінах: подібного щастя не було в його пам’яті.

Другого дня, пам’ятаючи кам’яний під виноградом будинок, де від магнієвого спалаху сукні заосеніло вікно, "не думай про мене погано", Сергій в горідчику зрізав три гладіолуси, поправив на плечі гітару; сестра Валі, чорноока в тісних джинсах молодичка підбочилась однією рукою, "прийшла телеграма від неїного чоловіка: дитина хвора", ще однаково за яворами в кінці провулку голубіла ріка, ще власкавлена любощами долоня гладила його кучері, від города пахло картопляною в’яллю, ще не вигасли від білого жарку її очі, ще музиканти шукали павутинну тривогу в пісні, ще сорочка незаймано біліла скраю кострища і вона, схиляючи голову на груди, з волосся вичісувала пісок і рожевим деревієм заколювала зачіску, ще пам’ять тримала родимку при ліловій без ліфчика суничині соска, її сміх, її голос, коли, заплющена, стискувала кулачки і тремтіла кожною жилкою на шиї; сестра відмовилась дати адресу, і Сергій вперше налякав хазяйку п’яним співом до півночі — за абрикосом у задушливій сутіні світив очима кіт; парубок тріснув його гітарою і вклався спати головою на бетонний поріг.

Зранку хазяйка порахувала зрізи на гладіолусах, підмела щепки, похмелила хлопця доморобним вином, "моя племінниця така дєвочка, розпитувала за тебе, а що ж — помру, відпишу вам хатину, тут і винце і співай скільки влізе", тиждень Сергій не просихав, і суботнього ранку прийшла "така дєвочка" з чубатою куркою під пахвою, внесла з льоху графин вина, одним духом вихилила склянку, потягнулася й хитнула босоніжком на нову, куплену тіткою гітару, "збацай-но, щоб душа розвернулась"; звідтоді Сергій віднікувався від дармового питва, на роботі за прогули вписали до трудкнижки статтю — похмільний і злий

побрів до кам’яного будинку, де Валина сестра з голим до пояса чоловіком, в якому признав Сергій мугиракуватого рибалку, під повіткою вішали обмотаних марлею чебаків, замість панами на господареві був міліційський насуплений на очі картуз, під пахвами, коли він чіпляв рибу, сіріли басамуги від нігтів. Сергій заїкнувся за адресу і позадкував від набиченої постаті, "Валя мириться з чоловіком, ясно, бройда".

На пляжі Сергій зазнайомився з виїзними фотографами, "а по райцентрах шастаєте?", "кругом, крім заграниці і районів Далекої Півночі", йому дали показухи, себто фарбовані аніліном портрети на показ, навчили зманювати замовників, "гроші зразу не берем, ось погляньте, тьху, та за місяць люди на корову відкладають, знайдете і на портрет"; автовокзал, сіре серце самотини штовхнуло його в тривожні вени асфальтових трас, і рожеві від безсмертнику по курганах степи розкрилися навсебіч: за обочиною три грузини на ящику грали в наперсток, і в міру повний киянин, залишивши супутницю в "Жигулях", віялом тицяв п’ять червінців за програш, і огрядна в квітчастих спідницях циганка попросила двадцять копійок на молоко, за лікоть відвела його за газетний кіоск, "тобі півмісяця не фартить", "ану, погадай-но", "перша любов тебе зрадила, ця чекатиме, дай копійку", Сергій дав монету, торопіючи від раптових пророцтв, жінка вискубнула на його грудях волосинку, копійкою притиснула її до ікони, пробубоніла щось, "дай гроші паперові, дай, не бійсь", замотала іконку троячкою в кулаці, "щоб тобі дєньгі були, щоб вона тебе люпіла", злегка тилом долоні плеснула хлопця по ширіньці, "і щоб не забувала, і щоб тобі стояв", дмухнула в руку і розчепірила пальці, "згорів на твоє щастя трояк"; у ресторані цибатий в солом’яному брилі дідок мацав орден на піджаку "якісь вихватки робить, сто грам не наллє", скубав за лікті випадкових відвідувачів, "сьодня середа, не спиртний день, попросіть нехай принесе", ішов на кухню, де офіціантки, міряючи сині панчохи, з солодким вереском відмахувалися від старого, "чому ніззя? от гадина", бив по стіні алюмінієвим ціпком з розкладачки і, стискаючи пожмаканий вогонь червінця, плакав перед адміністратором "більше ста грам не подужу, нехай наллє… ну і мать вашу так"; по городах чоловіки, вгрузаючи кирзяками в покопану землю, зносили гулюмасті мішки до

кібців, а діти стягували картоплиння на купи гарбузів, по долині, відгородженій дамбою під русла, іржавіли сейнери, брухт козлового крана, обручі на пропахлих рибою діжках, а синява річки, здавалось, витікала в небо; Сергієві не набридало спати по голостінних кімнатах відпочинку на автовокзалах, збивати носаки туфлів об ікла псоти побіля ветхих вагончиків, де мешкали молоді сім’ї, на ходу з товарняка стрибати на перон станції Міллерово, якраз навпроти лінійного відділу міліції, і, розписуючись під протоколом, ждати, коли сержант знайде в аптечці зеленьку для обчесаних колін, нариватися на якогось секретаря, котрий забирав документи і папку, плямкав губами у гарбузяній каші, "хто позволив тут лазити, хто, питаю!", брати з чужих рук чужі фотографії, запилюжені й вижовклі, буцім вічний листопад марноти, а одного разу сокіл сапсан блиснув із височини на автобус, крилом черкнув по росяному лобовому склі, і пасажири гримнулись лобами об шибки.

І вокзали, і греблі, і припнуті клопотами шиферні хвилі дахів гинули в мареві — одне чекання було постійним; Сергій, і без того нахрапистий, по людях втратив решту сорому, навчився від хвіртки гукати "хазяйка! хазяїн!", дивитись, чи не летить відв’язаний собачисько, ступати на золоте під вишневого падолисту подвір’я, між залапаних фотокарток в альбомах, в целофанових кульках вибирати найбільш чіткі знімки, бажано паспортні, і на прощання просити декілька вохристих троянд — вірив у зустріч і ждав, коли піднесе Валі букет, загорнутий районною газетою. Зав’ялі квіти не викидав, а, знайшовши затінену бузиною криницю на безлюдному седищі, залишав у повному відрі і вкотре думав, "невже, крім пусток, нема для любові місця". Осінь дихала вокзальним смородом хлорки, а Валі не було скраю площі з безхрестою, обладнаною під будинок піонерів, церквою та школою на узгірку над річкою, не було в іржавій пилюці на пропахлому динями, бензином і кінським потом базарі, не було на окраїнних вулицях: там підсвинкуватий дядьора, заникавши на горищі змійовик, світив матнею галіфе, злазив на подвір’я і догідливо озирав папку під пахвою цибатої постаті, а над буряковими жмаками за гноєм роїлись оси, там, долонею змівши з лавочки зелене кришиво для качок, бабця радісно божилась на

чоловіка в шкірянці, "це ж вугля таки завезуть", там розгублена тітка защіпала ізсередини двері і виглядала з-за фіранки на стриженого забороду, боялась податків, там розлючена молодиця мила в тазику ноги, розгиналася й гріла посмішку об букетний вогонь, і доля виводила його неушкодженим з лихих пригод, ніби чекала, "нехай настільки повірить в свою береженість, що над прірвою самовпевнення забуде страх, знахабніє й загине". До сверблячки нашпигані трояндами долоні студились квартою молока, груди піснею терпли, "гей, долиною, гей широкою козаки йдуть", але не тішило, як спочатку привілля: хоч норцюй з голокамінного берега в глиб осінньої течії, хоч на палубі "Ракети" потягуй пиво, дивись, як пластається дим по воді, рибалки на кам’яних вимостках застібають повстяні куртки, а вітер від скель несе лавровий дух юшки і на колінах рве обгортку букета, хоч на дивані порожнього номера дотягуйсь до склянки, стеж за грою мошви за вікном і згадуй серпневу сутінь, музик, що пробували зіграти під чортовим колесом білий вальс, хоч спи як убитий.

Якогось вечора в готелі Сергій стрів напарника, прозваного Аналгіном, колишнього жокея і "дипломатичного працівника" — у шістдесяті роки возив з Москви до Ростова два дипломати безрозмірних шкарпеток, по червінцю за пару — колишнього таксиста і санітара в психіатричній лікарні; ящик сухого вина холов у заліпленій етикетками ванні, а приятель, сидячи на столі, шматував жирну тараню і облизував пальці, "оно повістку до воєнкомату привіз, ну за здоров’я малоп’ющих", Сергій голкою видлубав з пальця шип троянди, а холодна заграва іржавіла на капшуку павутини над горішньою шибкою, на офіційному клапті паперу і консервній бляшанці з недопалками на підвіконні; приятель згриз корка на новій пляшці і пропаленою сигаретами шторою витер на вусах вино, що пішло йому носом, "ну як, хрести дають лурики?", це означало, "замовники дають фотографії на збільшення?", Сергій дакнув і, цураючись своєї хмільної відвертості, одів свіжу сорочку й поплівся в багряний задимлений смерк над провулками: на обмілину річки з розсохлого мосту сіялось за машинами ледаче порохно, і прип’ятий линвою човен шарпався на стрімнину, і дрібна налякана щукою плотвичка грала на перекаті, а на чийомусь дворі мати з відра

розкидала тирсу, батько втрамбовував її товкачкою і пах живицею сосновий лапник, яким дівчатко обтикувало стіни шалаша на вечоринку; згодом поближчало зітхання гармошки і дзвін мідних брязкалець бубона, ватага з каністри пригостила Сергія схожим на молозиво домашнім пивом та й врізала польку, увернувши на нове подвір’я, "батько-мати просили і я прошу", ніч обзивалася тугим вжиканням молока до дійниць, розправляв крила Чумацький Шлях, "подамся додому, вечоринку згуляю, під ранок батько обмакогонить ручною машинкою, два роки все згоять", тоді уперше зненавидів цей пошук, пам’ятаючи своє безсилля чинити інакше і знаючи, що до кінця днів однаково на честь його безрідного смутку жовтітиме заздравне вино чужих вікон і підвітрена сукня кайми горизонту недосяжно сліпитиме зір по той бік води; в кімнаті, наквакавшись до впаду, Аналгін прилип щокою до мокрого столу, хропів і розфиркував луску в цигарковому попелі.

Зранку на площі чекав автобуса, коли з церкви, штовхаючись на паперті, вискакували після дзвінка піонери; з указкою в журналі пристояла на сходах Валя і почула вицок набойок на каблуках своїх туфликів, покидаючи дітлашню, котра, замахуючись ранцями, вже гасала між каштанів по сквері, "який змарнілий, лікті стовбурчаться з кишень шкірянки, бант на гітарі геть полиняв, милий мій, куди поспішаєш?", радість гасла в розгубленні, "забула ім’я його, як, як же…", хлопець відчув на щоках долоні, які відкинули його голову назад, вдихнув запах обкрейдяних пальців, і Валі згадалось його серпневе ім’я, "лежала в лікарні з донькою, сестра переказувала? який там чоловік? лікується в елтепе, ти надовго? запиши адресу, з мамою живу, вона набожна, кінець світу щодня пророкує", калатнув дзвоник, а діти ще жбурляли каштанами і, задкуючи до школи, затулялись портфелями, буцім щитами; крізь запилюжене вікно автобуса Сергій побачив світ у поминальному бурштині: тінь від купола залатує безлисті крони, кущ полину на камені і закрут ріки, а молода вчителька ловить учнів за лікті побіля шкільних дверей і змушує обстукувати ноги об шкрабачку, журналом затуляючись від куряви з площі.

Після комісії кустобровий, чисто голений воєнком звістив про спецнабір і широко повів рукою на облямований лаврами з жовтої позлітки стенд земляків-інтернаціоналістів, позіхнув і кашкетом прикрив заїду на губах, "відправка через два дні, при собі імєть зубну щітку, труси, ложку, кружку і ні грама спиртного". Отримавши півтори сотні за зібрані фотокартки, Сергій махнув на поїздку додому, накупив шоколадних зайців і три пляшки золотистого шампанського, потім на задньому сидінні автобуса вітер зітхав голосами близьких і рідних людей, "ніч на баяні грав би і не хмелів — синоню, чом сиротиш себе?", чувся нагніваний шепіт Павла, "за північ своїм ключем відімкнули б клуба і серед гурту на шахівниці, мов на підносі, я носив би голубці і рибні котлети, і чужосельний набрід прикладався б до слоїка", зітхав Микола, підборіддям торкаючи виріз сорочки, "на горищі помовчали б за самоваром; Галя назвалась мені дружиною, знаєш, нє?" — Сергій хотів закричати, проте і в сні зашморг відчаю стискав так, що невиплаканий біль судомився в грудях, а Валя, чекаючи його в літній кухні, вологим рушником обтерла кавуна і слухала, коли дзенькне на брамі защіпка і охриплий за день собака закігтить втоптану землю. Донька дрімала з матір’ю в хаті, позолоченій лампадним відблиском на крайніх шибках; Валя попередила матір, що спатиме в кухні, "свят, свят, свят, відхворіла недавно і знову гріх на душу береш", "ну мам, ну дитина ж слухає", "заміж іди, а вигулюватись та викохуватись минула пора", стояла духмяність виноградного вина, що в сулії при теплому боці плити гнало трубкою бражне повітря, яке збульбашувало воду в банці, "забула шлюб і відразу до чоловіків опісля розлучення, вугрі на потилицях і присліплені очі базарних грузинів, по класі дитячий сміх: ви когось любите, ну скажіть? та за вами встигнеш хіба; проте інакша від тих, що, знаючи чоловічу слабину, спершу піддакують, а потім цапки стають проти ревності; нелукава і милосердна, може, тільки довіру відчахнула самотина і знаття, що не знайти для дитини лагіднішого батька, і літа за новими хворобами несуть старість без привітного слова". Заколисливий грай молодого вина і скрип віконниці схиляли руки на стіл, а голову на долоні, і десь копитами по галявині притупував світляків кінь золотої масті, чорти, звісивши ноги на коньку хати, сивіли від нетерплячки, і домовик, запаморочений рутою, заліз до ластів’ячого кубла і зап’ястком

тер очі, щоб не проспати мить любощів, і русалки піднімали з виру купальські вінки і запалювали гноти свіч іскрами, які вичесували з волосся підковами втоплених по відлизі коней, в горідчику ляки танцювали гопака, і оживали букети троянд по сухих уже відрах, і відьми нарум’янювалися пелюстками.

Сумкою Сергій відкишнув собаку і підійшов до вікна; вітер саме стулив віконниці, і світло, протікаючи крізь шпарини, м’яким густоволоссям лягло йому на плечі, а потім дощ пах грибами, пляшку і шоколад вони знаходили полапки, "земля десь цвіте на грибницях", вино бродило тихіше від вицоку дощин по стіні, "лікар сказав: другий місяць… повір більш нікого не знала", "діждешся, буду батьком дитині", "милий, кого ж мені ждати ще?", "чуєш відцвітає десь" втомленому йому, дівчина снилась за партою, і там, у сниві, Сергій пам’ятав рідну близькість, і пам’ять пробуджувала — ковток шампанського і притулена до лоба пляшка відгонила решту дрімоти, а вдосвіта Валя плакала, в поцілунку Сергій відчував присмак крові на закушених її губах, потім відводила доцю до дитсадка, "дядя, дядя, а мені стільки років", випручувала вона долоньку і показувала три пальці, потім під церквою чекав кінця двох уроків і голуби синюватими тінями яснили іржавий купол, залітали до дзвініці і пошерхом крил озвучували давно німу мідь, і до пізньої ночі вдвох блукали над річкою, "вийдеш заміж, дай знати", "жди запрошення на весілля", "не плач, я вірю", на вистудженій туманом кручі звісили ноги в морок і подалі від берега кидали гальку: не долітаючи до води, каміння чавкало мулом, де ніхто його не позбирає.

1987 р.